

dergipark.org.tr/tr/pub/alinterisosbil

Sosyal Bilimler Dergisi

Journal of Social Sciences

| e-ISSN 2602-229X |

PRENSİP

<https://prensip.gen.tr>

ARAŞTIRMA MAKALESİ

RESEARCH ARTICLE

Ahilik Kurumu ve Yansımaları: Bolu Mudurnu Ahilik Institution and Its Reflections; Bolu Mudurnu

Seray ALTUNÖZ[✉]

Bolu Bilim ve Sanat Merkezi, Bolu, Türkiye.

Geliş Tarihi/Received Date: 19.10.2022

Kabul Tarihi/Accepted Date: 17.03.2023

ÖZ

XIII. yüzyılda Moğol hükümdarı Cengiz Han'ın istila hareketi ile birçok esnaf ve sanatkar Türklerinin Anadolu'ya göç ettiği bilinmektedir. Nitekim Anadolu şehirlerinin yeni oluşturulmaya başlanacağı bu dönemde Ahilik teşkilatının böyle bir ortamda kurulduğunu görmekteyiz. 13. yüzyılda Ahi Evran döneminde gelişen Ahilik teşkilatı, yaklaşık sekiz yüz yıl önceden uygulamaya konan ve başarıyla uygulanan mesleki-ahlaki bir örgüttür. Bu çalışmada, genel olarak Ahiliğin fütüvvetten teşkilat haline dönüşmesi, Ahilikle fütüvvetin bağlantısı, teşkilatın oluşumu, anlam ve önemi ele alınmıştır. Ahiliğin toplumun farklı kesimlerine katkıları, toplumsal olarak yansımaları, kurum olmanın ötesinde toplumun sosyal, ekonomik, kültürel ve farklı alanlarındaki çeşitli problemlerine çözüm üretmesi ve sosyal değer yaratmaya yönelik faaliyetleri ayrıntılı olarak açıklanmaya çalışılmıştır. Bunun yanında teşkilatın Bolu Mudurnu'da uygulanması ve Mudurnu örneği üzerinden hareket edilerek geleneklerinin devamlılığı anlatılmıştır. Tarihi İpek Yolu üzerindeki konumu ve ahilik kültürünün yaşatılmasıyla tanınan Osmanlı kasabası Mudurnu, "Mudurnu Tarihi Ahi Kenti; Ahiliğin Tanıkları (Bolu)" başlığı ile 2015 yılında UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'ne alınmıştır. Bu geleneğin en iyi şekilde günümüze kadar uygulanması ile ilgili tespitler de araştırmanın sonucuna yazılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ahilik, Ahi, Kurum, Kültür, Bolu Mudurnu.

ABSTRACT

XIII. It is known that many tradesmen and artisans Turks migrated to Anatolia with the invasion movement of the Mongolian ruler Genghis Khan in the 19th century. As a matter of fact, we see that the Ahilik organization was established in such an environment in this period when Anatolian cities will begin to be newly formed. In this study, in general, the transformation of this migration from the future of the Ahi into an organization, the connection between the Ahi and the future, the formation of the organization, its meaning and significance are discussed. In addition, the process of starting to implement the organization in Bolu Mudurnu, its impact on different areas of society and the process of deterioration of the institution were described. The social reflections of the Ahi community, its contributions to different segments of the society, beyond being an institution, producing solutions to various problems of the society in social, economic, cultural and different areas, and its activities to create social value have been tried to be explained in detail by acting on the example of Mudurnu. The Ahi organization, which developed during the Ahi Evran period in the 13th century, is a professional-moral organization that was put into practice about eight hundred years ago and successfully implemented. The Ottoman town of Mudurnu, known for keeping the Ahi culture alive, was included in the UNESCO World Heritage Tentative List in 2015 with the title "Mudurnu Historical Ahi City; Witnesses of Ahiism (Bolu)".

Keywords: Akhi Community, Akhi, Institution, Culture, Bolu Mudurnu.

Please cite this paper as follows/Atf için:

Altunöz, S. (2023). Ahilik kurumu ve yansımaları: Bolu Mudurnu. *Alinteri Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 19-34.
<https://doi.org/10.30913/alinterisosbil.1191445>

GİRİŞ

1071 Malazgirt zaferiyle Anadolu'nun kapısının Türklere açılmasıyla birlikte, Türkler yoğun olarak Orta Asya'daki anayurtlarından Anadolu'ya göç etmeye başlamışlardır. Türkler'in Anadolu'ya göçü daha sonra ünlü Moğol hükümdarı Cengiz Han'ın (1155-1227), Uygur Türkleri'ni ve Çin'i istilaya başlamasıyla birlikte hız kazanmıştır. XIII. yüzyılda başlayan bu göç hareketinde daha önceki göçlerde pek rastlanmayan o dönemdeki Türk uygarlığının önemli merkezlerinde (Buhara, Semerkant, Belh ve Merv gibi) faaliyet gösteren ciddi sayıda esnaf, sanatkâr ve tüccar kesimi de yer almıştır. Dolayısıyla ikinci göç dalgasıyla Anadolu'ya gelen Türkler daha zengin, daha donanımlı ve daha kültürlü insanlardan oluşmaktaydı. Türkmenler Anadolu'da yeni oluşan Türk toplumunun ekonomik, siyasi ve kültürel hayatına yön verecek kişilerdi. Diğer bir ifadeyle birinci göç dalgasında kendini savunma ve kırsalda hayatlarını devam ettirebilme ön planda iken, ikinci göç dalgasında kurulacak medeniyetin tamamlayıcı unsurları olarak şehirlerin ve medeniyetin oluşturulması ön plana çıkmaktadır (Erdem, 2008).

Ahilik teşkilatı böyle bir ortamda 13. yüzyılda Ahi Evran-ı Veli (1171-1261) tarafından Kırşehir'de kurulmuştur (Ersoy, 2012). Bu çalışmada Ahilik Kurumunun oluşumu, fütüvvet anlayışı ve Ahiliğe geçiş ile Bolu'nun Mudurnu ilçesine bu kurumun yerleşmesi, farklı alanlarındaki etkisi ve günümüzde bu etkilerin gelenekselleşip yaşatılması hakkındaki bilgiler araştırılmış ve literatüre katkı sağlanmaya çalışılmıştır.

AHİLİK KURUMUNUN ANLAMI VE OLUŞUMU

Ahilik, 13. Yüzyıldan 20. Yüzyıla dek Anadolu'daki esnaf ve sanatkârlar birliklerine verilen bir addır. Kelimenin sözlük, terim ve örgüt olarak türlü anlamları vardır. Ahi kelimesi Arapçadır ve sözlük anlamı 'kardeşim' demektir. Terim olarak ahilik, belli devrede esnaf ve sanatkârlar birliğini ifade eder. Örgüt olarak ise 13. Yüzyılın ilk yarısından başlayarak 20. Yüzyılın başlarına dek Anadolu şehir, kasaba ve hatta köylerindeki esnaf ve sanatkârlar kuruluşlarının eleman yetiştirme, işleyiş ve kontrollerini düzenleyen bir kurumdur diye tanımlanabilir (Çağatay, 1989). Ancak Arapçada aslında "ahi" biçimi ile tam olarak ahiliğin Anadolu'da anlaşıldığı anlama gelmemiş ve "akı" sözcüğünün Divan-ı Lugat it-Türk'te ve Hibetül-Hakayık'ta aynı anlamda kullanılmış olması bu iddiayı sağlamlaştırmaktadır. İşte bu nedenle "ahi" sözcüğünün başka kökenden olup bu kalıba girmiş olabileceği hatıra gelmiş, ilk kez, ünlü Fransız Türkoloğu J. Deny, eski ve orta Türkçede 'eli açık, cömert, yiğit' anlamlarına gelen 'akı' sözcüğünün söyleniş ve anlam bakımlarından benzeri Arapça 'ahi' sözcüğüne çevrildiğini ileri sürmüştür. Bu konuda bizim kişisel görüşümüz, sözcüğün kökeni Orta Asya'dan gelmedir; yani bu, Türkçe 'akı'dır; fakat Anadolu'da özellikle bütün Türk kurum ve terimlerinin Arapçalaştırılması gayretlerinin arttığı bir çağda Türkçe akı, Arapça ahiye çevrilmiştir (Çağatay, 1989).

'Ahi' Türkmenlere göre, 'sanatının ve zanaatının erbabını toplayan ve işi olmayan genç bekârları da bir araya getiren adam'dır. Onlar, ahi'yı başlarına geçirirler. 'Fütüvvet' denen şey de budur. Önder olan adam, bir tekke yaptırarak halı, kilim, kandil gibi gerekli eşyayla donatır orayı. Onun arkadaşları geçimlerini sağlayacak kazancı elde etmek için gün içinde çalışırlar. Kazandıkları parayı ikindiden sonra topluca getirip başkana verirler. Bu parayla tekkenin ihtiyaçları karşılanır, beraber yaşama için gerekli yiyecek ve

meyveler satın alınır. Meselâ o esnada beldeye bir yolcu gelmişse hemen tekkede misafir ederler onu... Ben 'ahı'lardan daha ahlâklı ve erdemlisini görmedim dünyada (İbn Battûta, 2004).

Eldeki kaynakların verdiği bilgilere göre Anadolu'daki ahilik, doğudaki fütüvvetçiliğe benzer bir kuruluş halinde faaliyette bulunmuştur. Başka bir deyişle bu kuruluş, ahilik adı ile bilinen biçimini almadan önce Anadolu'da fütüvvetçilik örgütü halinde faaliyette bulunuyordu. Bu nedenle, fütüvvetçiliğin kökeni ve niteliği anlaşılmadan ahilik anlaşılamaz. Ahilik temel kurallarını fütüvvetçilikten almıştır (Çağatay, 1989).

Fütüvvetin Anlamı ve Tarihçesi

Fütüvvet, Arapça feta kökünden gelmektedir. 'Fütüvvet' yiğitlik, kahramanlık yanında; tasavvuf terimi olarak cömertlik, diğerkâmlık, şefkat, tevazu, mürüvvet gibi çok zengin manaları içerir. Fütüvvetten bahseden eserlere bakıldığında, İslamiyet'in telkin ettiği bütün güzel ahlak esaslarını bulmak mümkündür. Kısaca fütüvvet, her kötülüğü terk etmek ve her güzel huyu her zaman her yerde icra etmektir (Selvi, 2016).

Fütüvvetin tarihçesi beş merhalede incelenmektedir. İslam öncesi Arap kültüründe yâğit, şecaatli, asaetli, cömert ve sehavetli kişiye 'fetâ' derlerdi. Bu dönemin ufuk şahsiyeti olarak Tay Kabilesinden Hatem Tâî zikredilir. İran kültüründe, bu tip insanlara 'cîvan-mert', Türk kültüründe 'alp' denilir. İlk olarak Emevî halifesi Hişam (724-743) zamanında fütüvvet birlikleri kuruldu. Daha çok askerî ve İdarî mahiyet arz eden ve ayyar, şatır, fütüvved gibi simlerle anılan bu ilk fütüvvet mensubları halk tarafından kabul gördü. Bu dönem 1. merhale olarak nitelendirilebilir. 2. merhale dönemi fütüvvetin, sûfilikle yeni bir muhteva kazandığı dönemdir. 3. merhale dönemi, fütüvvet teşkilatının Abbâsîler eliyle yeniden organize edildiği dönemdir. Fütüvvetin dördüncü merhalesi Anadolu'da yeni şekil alan ahilik teşkilatıdır. Fütüvvetin beşinci merhalesi olarak loncaları görmek mümkündür. Osmanlı'da esnaf loncalarıyla ilgili en eski kaynaklara 14. asırda rastlanmaktadır (Baltacı, 2010).

Fütüvvetten Ahiliğe Geçiş

Abbasi halifesi Nasır Lidinillah'ın (1180-1225) Bağdat çevresinde fütüvvetin piri olarak şöhret bulmuş olan Abdülcebbar B. Salih adındaki bir şeyhden 1182 veya 1183'de şalvar giymesi ve yine Anadolu Selçuklu Sultanı I. İzzeddin Keykavus'a fütüvvet şalvarı giydirilmesiyle, bu kurum kılık değiştirerek ve kendine has bazı özelliklerle donatılarak ahiliğe dönüşmüştür (Gündüz, 1994). Temelleri ilk İslamî dönemlerde atılan Ahilik, kötülükle mücadele etmeyi temel ilke olarak seçen önemli bir iyilik hareketidir. Ahilik adlı sivil toplum kuruluşuna mensup kişiler, makam ve servet peşinde koşmayan cömert insanlardır. Doğruluğu temel ilke olarak kabul eden Ahiler, İslam kardeşliğini, sosyal hayata yansıtılmışlardır. Hanefî mezhebinin kurucusu İmâm-ı A'zam EbûHanîfe, Ahiliğin ilk bilgeleri arasında gösterilebilecek önemli bir şahsiyettir (Güneş, 2018).

AHİLİK KURUMUNUN ETKİLERİ

Ahilik teşkilatı ele alındığında sadece ekonomik yönü olan bir teşkilat olmayıp aynı zamanda toplumun çeşitli sosyokültürel ihtiyaçlarını da karşılayan böylece sosyal değer yaratıcı bir teşkilat olduğu görülmektedir. Ahilik teşkilatı kapsamında, toplumda yaşlı ve yoksullara yardım, çeşitli eğitim faaliyetleri, sanatkâr yetiştirilmesi, hatta savaş

zamanında ihtiyaç duyulduğunda orduda aktif olarak görev alınması gibi sosyal faaliyetler ilk akla gelen örneklerdendir (Durak, 2016).

Ahilik Kurumunun Ülkelerin Örgütlenmesine, Askeri Alana Etkisi

Baha Veled daha Bağdad'dan hareket etmemişti ki, Cengiz'in beş yüz bine yakın Moğol askeriyle Belh'i muhasara etmiş olduğu ve Horasan'ın bu kadar şehrini harap ve yağma ettikleri, sayısız esir aldıkları haberi geldi (Eflaki, 1995).

Moğol askerleri, Larende (Bugünkü Karaman) yolundan giderek Akdeniz sahillerine kadar Karamanlı ve asi haydutlarını takip etmeye karar verdiler. O bölgeye varınca Ermenek Türklerinden çok sayıda kimseyi esir alarak, bol miktarda mal ve sayısız hayvan ele geçirdiler. Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev ile Sahib Fahreddin de Konya tarafına hareket ettiler. Oraya varınca Karamanoğulları ile savaşa hazırlanmakla meşgul oldular. Paralı askerlerden, Konya ahilerinden ve Moğol askerlerinden oluşan bir grupla harekete geçtiler. Mut Ovasına (İçel) vardıkları zaman 50 Moğol ile 50 Müslümanı önden gönderdiler. Karamanlı Mehmet Beğ'e öldürücü bir ok saplandı ve diğerleri gibi onun da başı gövdesinden ayrıldı. Onlara güvenerek Sultan'a isyan etmiş olanlara göstermek için kelleleri kalede dolaştırıldı (İbn-i Bibi, 1996).

Anadolu'nun istilası ve İlhanlı tahakkümü altına girdiği dönemlerde Moğollara karşı en önemli mücadeleyi veren zümre şüphesiz Ahilerdir. Anadolu'da var olan dini ve tasavvufi zümrelerin Moğollara bakışlarında önemli farklar, fikir ayrılıkları ve değişkenlikler bulunmaktadır. Ancak Ahiler istilanın başlangıcından itibaren Moğol tahakkümüne cephe almış, her alanda mücadele etmişlerdir. Ahilerin bu tutumunda birçok önemli sebepler göze çarpmaktadır. İstila döneminde Moğolların Müslüman olmamaları, fütüvvet teşkilatının başı sayılan Abbasi halifeliğini yıkarak halifeyi öldürmeleri, İslam dünyasına karşı zalim tutumları ve İlhanlıların ilk dönemlerindeki İslam karşıtı dini siyasetleri gibi birçok dini sebepler sayabiliriz. Bu tutumlarında fütüvvet teşkilatına rabit Selçuklu ailesine olan bağlılıkları, Alâeddin Keykubat ve II. İzzettin Keykavus'un ahilerle olan iyi ilişkileri, Ahi Evren'in Moğollar tarafından öldürülmesi gibi önemli siyasi sebepler de göz önüne alınmalıdır (Akkuş, 2018).

Nekde'den (=Niğde) Kaysârya'ya (=Kayseri) doğru yola çıktık. Anadolu topraklarında ele geçirilen yerleri Irak hükümdarı adına yöneten Alâeddîn Ertenâ Bek'in hatunlarından biri de bu şehirde ikamet ediyor. Bu hatun, Ertenâ'nın kadınları arasında iyi kalpliliği ve cömertliği ile tanınmış olan Togay Hatun'dur. Huzuruna çıktığımızda bizi ayakta karşıladı; güzel sözler söyleyerek selâm verdi, hemen yemek hazırlanmasını emretti. Böylece yemeğe kaldık. Hükümdar bulunmadığı takdirde şehirde ahıların idareyi ellerine almaları yaygındır (İbn Battûta, 2004).

Osman bir bölgeyi ele geçirdikten sonra bu ülkeyi nasıl örgütleyeceğini ahîlerden ve fakılardan sormaktadır. Fakılar İslâm hukukunu, İslâm kurumlarını bilen insanlar olarak gazî önderi yönlendirici bilgiler sağlamaktadır (İnalcık, 2016).

Ahilik Kurumunun Dini Hareketlere Etkisi

Ahî, gerçek bir Müslüman'da bulunması gereken bütün vasıflara haiz olacak, dinin bütün icaplarını yerine getirecektir. O çalışan, kazanan ve fakirlere yardım eden iman sahibi bir insandır. Ahîlere göre, dinî olan görevlerden başka, kişilerin Allah'ı hoşnut etmek için yaptığı her fiil de bir ibadettir. Bu amaçla fert ve toplum yararına

gerçekleştirilen her olumlu davranış dinî ve manevî bir anlam kazanır. Bu anlayış sebebiyle iş yerleri, onların ibadet yerleri olarak bilinir. Ahînin iş yeri Hak kapısıdır. Bu kapıdan hürmetle girilir, saygı ve samimiyetle çalışılır, helâlinden kazanılır ve helâl yerlere harcanır. (Sancaklı, 2010).

Anadolu'daki Bâtınîlerin büyük kısmı, Anadolu ile fikrî ve ticârî münâsebetleri pek sıkı bulunan ve eskiden beri Bâtınıyye akidelerine bir sığınak olan Sûriye'den gelmişlerdir; zâten Sûriye'de, tasavvuf perdesi altında birtakım bâtınîler'in bulunduğu biliyoruz (Köprülü, 1976). 15. yüzyılda kurulmuş ve yerleşmiş olan Bektâşîlik'in ilk yerleştiği zamanlarda bile Bâtınî bir mâhiyet aldığını söylemiştik. Babaîlik, Ahilik, Abdallık gibi üç çeşit mesleğin karışmasından oluşmuş bir tarikat olmuştur. Ahlâkî bir mâhiyeti hâiz olan manzumeler de Bektâşîlerde çoktur. Bektâşîlerdeki ahlâk telâkkisi, gerek mâhiyeti ve gerek kaynakları bakımından çok ehemmiyetlidir (Köprülü, 1976). Bu mistik tarikat ve teşkilatın fütuhâtı başarmak için Osmanlı ordularına yalnız teşkilatlı ve imanlı muharip temin etmekle kalmayıp, bu misyoner dervişlerin dinî ve sosyal propagandası ile de halk kütleleri arasında çok faal bir maya gibi faaliyete geçerek, o memleketin sosyal bünyesinde, siyasî kuruluşunda büyük yenilikler yapmak için müsait kaynaşmayı yaratmakta, temsil ve fütuhât işlerini kolaylaştırmakta âmil oldukları da muhakkaktır. Rum ilinin İslamlaşmasında bu misyoner derviş gruplarının oynadığı rol, herhalde büyüktür (Barkan, 1942).

Ahilik Kurumunun Ekonomik Hayata Etkisi

Eskiden beri Anadolu'da Türklerin yaşadığı yerlerde her esnafın 'Esnaf vakfî', 'Esnaf sandığı' ve 'Esnaf kesesi' adıyla bilinen karşılıklı yardımlaşma ve sosyal güvenlik sandığı mevcuttu. Bu bağlamda Ahilik teşkilatı yardımlaşma sandığı da denilen orta sandık oluşturmuştu. Orta Sandık, bir şehirde ve kasaba-da her ana meslek kolu için ayrı ayrı kurulurdu. Ahilik teşkilatında karşılıklı bir sosyal yardımlaşma ve güvenlik sandığıdır. Bu sandık üyelerini tefecilerden korur ve onlara hammadde temin ederdi. Esnaf mal satışından elde edilen gelirin belirli bir yüzdesini sandığa bağışlardı. Diğer taraftan yamak, çırak ve kalfaların terfîinde de belirli bir yüzde ödenirdi. Ayrıca sandığın mülk gelirleri ve çeşitli bağışlarda sandığın diğer gelirlerini oluşturmaktaydı. Yeni ustaya dükkân açabilmesi için esnaf arasında yardımlaşma ve dayanışma amacıyla kurulan orta sandığından yardım yapılır ve sermayeye ayrıca kendi ustası da katkıda bulunurdu. Bireylere çıraklık ve kalfalık dönemlerinde geleceğe yönelik umut verilir ve hedef gösterilirdi. Böylece bireylerin gelecek endişeleri ortadan kaldırılarak boşlukta kalmaları engellenir ve gerçekleştirilebilir bir amaç doğrultusunda çalışmaları sağlanırdı (İrmiş, 1998).

Ahilik Kurumunun Sosyal Hayata Etkisi

Ahilik ahlaka çok önem verir. Ahiliğin olduğu yerde kardeşlik, eşitlik, özgürlük, bağımsızlık, sevgi, adalet, dirlik, düzenlik, güzellik, yararlılık gibi yüce vasıflar vardır. Ahilik; iş birliği içinde, mutlu iş ve yaşam anlayışı; daha dürüst, daha sade, daha sakin, daha özgün tempoyla evrensel etik ilkelere sabırlı bir yaklaşımdır. Sağlıklı aile, komşuluk ilişkileri, içten dostluklar, sosyal iletişim, dayanışma, güçlü güven duyguları ve toplumsal bağlar bütünlüğüdür. Ahî yönetmeliği konumunda olan Fütüvvetnâmelere göre; Ahî, helâlinden kazanmalıdır. Hepsinin bir sanatı olmalıdır. Yoksul ve düşkünlere yardım

etmeli, cömert olmalıdır. Âlimleri sevmeli, hoş tutmalıdır. Fakirleri sevmeli alçak gönüllü olmalıdır. İyi kimselerle sohbet etmelidir (Selvi, 2016).

13. yüzyılda kurumsallaşmaya başlayan ve Türk iktisadi hayatında önemli bir rol oynayan Ahi Teşkilatı 16. yüzyıldan itibaren çeşitli nedenlerle yavaş yavaş çözülmeye başlamıştır (Ekinci, 1989). Bununla birlikte bazı yansımaları günümüzde de görmek mümkündür. Örneğin, 13. yüzyıl sonlarında Denizli’de Ahiliğin kurucularından biri olarak bilinen Ahi Sinan’a atfen ‘Ahi Sinan Sofrası’ adı altında esnafın her yıl bahar ayında on binlerce kişiye yemek vermesi, demirci kalfasının ustalığa terfisini canlandıran sembolik peştamal bağlama törenlerinin yapılması, halk pazarlarının sabahları dua ile açılması gibi (Durak & Yücel, 2010).

Ahilik Kurumunun Kültürel Hayata Etkisi

Deyimler ve atasözlerinden bazıları Ahilik geleneğinin etkisiyle kültürümüzde yerini alarak gelişme imkânı bulmuştur.

Eski Türklerin genelde konar-göçer olmaları nedeniyle kişilerin servet biriktirmeleri sınırlı olmuştur. Eğer toplumda servet biriktirenler olursa, onların ihtiyaçlarından fazla bu mal ve servetlerini bir şölen çerçevesinde halka dağıtmaları söz konusudur. Han ve beylerin statülerinin yükseklikleri sahip oldukları mal ve servete sahip olmakla değil, bunun ne kadarını halka dağıttıkları ile ölçülürdü. Bu geleneğe ‘dağıtımcı (yağmalı) toy’ geleneği adı verilmektedir. Buna benzer biçimde ‘Başakçılık’ geleneği denilen ve tarımla uğraşların tarla, bağ ve bahçelerinde yetişen ürünlerin bir kısmını fakirlerin toplamaları için bağ ve tarlalarda bırakmaları gibi gelenekler söz konusudur (Eroğlu, 2015).

“Yiğitlik vura vura (hak ve hakikat adına) ağalık vere vere olunur” atasözümüz bu duruma güzel bir örnektir. Berat Demirci ise kültürümüzdeki yiğit kişiyi, “Yiğit alınının terinin karşılığını yiyen, az olduğunda paylaşan çok olduğunda dağıtandır. Yiğit, el için değil hak için eyleyendir” biçiminde tanımlamaktadır (Demirci, 2010). Sekiz asırdan beri Müslüman Türkler arasında kullanılmakta olan “Pabucun dama atılması” deyimini örnek bir ahi uygulamasından kalmadır. Ahiliğin kurucusu ve esnaf ve sanatkârların piri olan Ahi Evran, ayakkabıcı esnafının bulunduğu çarşıdan geçerken onların yaptığı ayakkabıları inceleyerek, hileli gördüklerini kesip dama atar, dükkân kapatılır ve ayakkabı ustasının peştamalı kapının kilidine bağlanırdı (Erdoğan, 2019).

Ahilik Kurumunun Bozulmasının Nedenleri

Ahilik teşkilatının gerileme ve çözülme nedenlerini birkaç başlık altında toplamak mümkündür; Birinci neden, genel olarak toplumsal ahlakın, özel olarak da iş ahlakının bozulmasıyla birlikte esnaf, halkın gözünde itibar kaybetmeye başlamıştır (Durak & Yücel, 2010). İkinci neden, İmparatorluğu’nun Kanuni’den sonra duraklama ve gerileme sürecine girmesiyle birlikte savaşlardan elde edilen ganimet gelirleri kesilmiş ve savaşların çok yüksek olan maliyetleri esnafa konan vergilerle karşılanmaya çalışılmıştır (Erdem, 2008). Üçüncü neden, Ahiliğin sanayi devrimine ayak uyduramaması ve makineli üretime geçememesi en önemli gerileme nedenlerinden birisini oluşturmaktadır (Durak & Yücel, 2010). Dördüncü neden, sermaye birikiminin yetersiz oluşudur. Esnafın üretim yoluyla zenginleşmesi, diğer bir deyişle sermaye birikimi de söz konusu olmuyordu (Durak, 2016).

Beşinci neden, köyden şehre göçün artmasıdır. Bu durum gerekli niteliklere sahip olmayan kimselerin esnafın arasına katılımı, esnafın ürettiği malların kalitesini düşürerek ve standartlarını bozarak esnafa olan güveni ve iş ahlakını olumsuz etkilemiştir (Erdem, 2008). Altıncı neden, Mustafa Reşit Paşa tarafından 1838’de imzalanan Osmanlı-İngiliz Serbest Ticaret Antlaşması’dır. Bu antlaşma ile ülkemiz Avrupa’nın açık pazarı haline gelmiş, Türk esnaf ve sanatkârları çok zor durumda kalmış ve Ahilik teşkilatının çöküşü hızlanmıştır. 1861’de 25 milyon altın borç varken bu borç 1876’da yani 15 yıl sonra 200 milyon altına çıkmıştır (Çalışkan & İkiz, 1993).

BOLU MUDURNU’DA AHİLİK

Kastamonu, Selçuklular devrinde Bizans’a karşı yürütülen gaza faaliyetlerinde askerî-siyasi-kültürel açılardan ‘Uc’ merkezi olarak öne çıkmış önemli bir Anadolu kentidir. Kastamonu, XIV. yüzyılda Anadolu’nun büyük ve müreffeh kentlerinden biri haline gelmiştir. Bunda bilhassa Ahilerin bölgedeki şehir ve kasaba merkezleri ile ulaşım yolları üzerinde tesis ettikleri tekke-zâviyelerin büyük rolü olmuştur. Selçuklu ve Beylikler devrinde Sinop, Çankırı ve Bolu yöreleri de Kastamonu ‘Uc’ merkezinin etkisi altında kalmıştır (Yakupoğlu, 2009). Bilindiği gibi Bolu, Anadolu’nun en güzel coğrafyalarından birisinin üzerinde, doğal güzellikleri ile ünlü bir şehrimizdir. Ankara ve İstanbul gibi iki anakentin ortasında yer alan, tarihi İpek Yolu’nun Göynük ve Mudurnu ilçelerinin üzerinden geçtiği bilinen Bolu ili son derece zengin bir tarihi ve kültürel mirasa sahiptir. “Tarihi eski Osmanlı İpek Yolu, Göynük Suyu Vadisini izler, Bolu’dan sonra Gerede-Tosya-Osmancık üzerinden Amasya’ya varır ve Kelkit Suyu vadisini izleyerek Erbaa-Koyulhisar üzerinden Erzincan’a erişir” (İnalcık, 2004).

Malazgirt Zaferini takiben kesif bir şekilde Anadolu’ya yayılan Türkmen nüfusu, bilhassa Batı Anadolu’da birikmiştir (Taş, 2017). Osmanlı ordusu veya devrin ifadesiyle Bolu Sancağı; Kuzey Batı Anadolu’da, batıda Sakarya Nehrinden doğuda Sinop’a kadar uzanan ve Karadeniz kıyıları ile hinterlandını kaplayan coğrafya üzerinde yer alır. Tarih kaynakları bu bölgeyi Kocaeli, Hüdevendigar (Bursa), Bolu, Çankırı ve Kastamonu sancakları bulunmaktadır. Bu yöre Osmanlı Devleti’nin kuruluş ve ilk yayılış coğrafyasıdır (Taş, 2017). Tarihi İpek Yolu ve diğer önemli yolların kavşağında bir ticaret merkezi ve askeri menzil olarak gelişen Mudurnu, Erken Osmanlı döneminin önemli bir Ahilik-esnaf kenti ve kültür merkezi olarak yükselmiş ve 20. yüzyılın yurtsever bir Cumhuriyet şehri olmuştur (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015).

Mudurnu’da Ahilik Kurumunun Sosyal Hayata ve Paylaşımçı Kültüre Yansımaları

Mudurnu’da Ahilik kurumunun ilk kez görülmesi ve yerleşmesi Ahi Evran değil, Şeyh Edebali aracılığıyla olmuştur. Edebali’nin Nevşehir’de yaşadığı düşünülmekte, ardından da Eskişehir’e geldiği bilinmektedir. Mudurnulular arasında olan seyyah ve gezginlerden bir kısmının burada Şeyh Edebali ile karşılaştığı bilinmektedir. Mudurnu esnafının üretim yaptığı Arasta Çarşı’da düzenin sağlanması amacıyla Ahiliğin esnaf kuralları öğretilmiş ve uygulanmıştır (M. Cantürk, *kıssal görüşme*, 28 Aralık 2022).

Zâviyeler, geceleri beysus adı verilen şamdanın içindeki yağ sayesinde aydınlatılmıştır. Kış günlerinde bu binalarda barınanların ısınma ihtiyacı da zâviyeyi yaptırımlar tarafından düşünülüp, mesele çözüme kavuşturulmuştur. İbn Batuta’nın

Bolu'ya indiğinde kaldığı zâviyenin ısınma sistemi bu duruma örnek gösterilebilir. Buna göre, tekkenin her bir bölümünde ocaklar bulunmakta olup, bunlar kış boyu devamlı yakılı tutulmaktadır. Öyle ki binada geceleyenler, üzerlerinde tek kat elbise kalıncaya kadar soyunarak ocak (buhayrî-buhara) başında ısınabilirlerdi. Ocağın bacası sayesinde duman binanın içine dağılmaksızın dışarıya çıkmaktadır. Zâviyedeki Ahi dervişleri, İbn Batuta tarafından kerem sahibi ve cömert, yabancılara, gariplere büyük şefkat ve muhabbet gösteren, gelene geçene yardımlarını esirgemeyip, bunları kendi hısımları imiş gibi kucaklayan sonsuz sevgi dolu dervişler olarak tasvir edilmişlerdir. Aynı dönemde Bolu'dan daha büyük ve gelişmiş olan Kastamonu ve kazalarında da aynı sistemle faaliyet gösteren zâviyeler bulunmakta idi (Yakupoğlu, 2009).

Cuma namazı vaktinde Muturnî (=Mudurnu) kasabasına girerek bir ahi tekkesine indik ama yolcusu çoktu buranın; hayvanlarımızı bağlayacak bir yer bulamadık! Önce Cumayı kıldık. Bir yandan kar ve soğuk, öte yandan bineklerimizi bırakacak bir yer bulamamanın sıkıntısı içinde yöre halkından bir hoca ile tanıştık; selâm verdi ve Arapça bildiği anlaşılınca sevincim bir kat daha arttı! Çarşıya gittik, bir dükkâna vardık. Adamdan 'semen' (=Arapça yağ) istedik. Bize beklememizi işaret etti ve orada duran çocuğu gösterdi. Parayı ona verdik. Aradan bir saat kadar geçtikten sonra çocuk bir balya 'tibt'le (=saman) geri geldi! Bunları alacağımızı, ama yağ da istediğimizi tekrarladık. Bu lafım üzerine satıcı: "İşte semen budur!" cevabını verdi! Anlaşıyor ki Arap dilindeki 'tibt' sözcüğünün karşılığı Türkçe samandır. Oysa Arapçadaki 'semen'in karşılığı Türk dilinde 'rûgân'dır (=yağ). Biz Arapça 'semen' deyince onlar saman getirdiler oysa yağ anlamına gelen rûgân kelimesini söylemeliydik (İbn Battûta, 2004).

İbn-i Batuta Mudurnu'dan (Muturni) beraberindekilerle birlikte şiddetli akan bir ırmağı aşarak Bolu şehrine girerek bir ahi tekkesine inmiştir. İbn-i Batuta konakladığı bu zaviye hakkında kıymetli bilgiler vermiştir. Zaviyenin her bir odasında ayrı ayrı ocakların yandığını ifade etmektedir. Ayrıca bu ocaklardan çıkan dumanın kimseye zararı dokunmadan bacalar yoluyla dışarı atıldığından bahsetmiştir. Bu bacalara dumanı bahari (tekili bahari) denildiğini yazmıştır. Zaviyede konaklayan İbn-i Batuta burada çeşitli yemek ve meyvelerin ikram edildiğinden bahsetmiştir (Yakupoğlu, 2007).

7. sınıf Türkçe ders kitabında Anadolu'daki konukseverlik geleneğiyle ilgili bilgilere yer verilen "Anadolu'da Konukseverlik" başlığını taşıyan metinde konukseverliğin temeli Ahi geleneklerine dayandırılır. "Konuğuna yiyecek bir şey veremezse oynayarak eğlendiren" Anadolu insanına ve geleneksel konukseverliğimize dikkat çekilir (MEB, 2005). Bununla birlikte bazı yansımaları günümüzde de görmek mümkündür. Mudurnu Cuma Esnaf Duası sırasında, duaya katılanlara hayırseverler tarafından küçük dilimler halinde hayır ekmeği ve katık ikram edilir. Bu gelenek yaklaşık olarak 700 yıldır devam etmektedir (Süme, 2013). Bu ekmekler yemek kültüründeki paylaşımcı anlayışın en güzel yansımasıdır.

Bolu şehrinin günümüzdeki Ahilik felsefesi, tarihi İpek Yolu ve diğer önemli yolların kavşağında bir ticaret merkezi ve askeri menzil olarak gelişmesi ile ilgilidir. Bu nedenle Ahilik felsefesinin Bolu'ya yerleşmesi bu yolun etkisi iledir. Türk mutfağı, Türkiye'nin ulusal mutfağıdır. Osmanlı kültürünün mirasçısı olan Türk mutfağı, hem Balkan ve Ortadoğu mutfaklarını etkilemiş hem de bu mutfaklardan etkilenmiştir. Bu etkilenmenin bir örneği de yoğurt kuru, keş peyniri gibi isimlerle anılan kuruttur.

Türkçe bir kelime olan kurut; kurutmak kökünden gelmektedir. Bu deyiş Moğollar tarafından Türklerden alınarak kullanılmıştır. Ayrıca 18. yüzyılda Orta Asya'da seyahat eden Avrupalı elçiler, kendi yayınlarında kurutu 'grut' diye yazmışlardır. 'Savaş azığı' ya da 'kış azığı' diye de bilinen kurut deyişi Selçuklu döneminde 'kurutluğ kişi' yani 'kurutu olan kimse' sözüyle bir atasözü haline gelmiştir (Ögel, 1978).

Bolu'ya bağlı köy ve yaylalarda halen 'keş' adı verilen kurutulmuş yoğurt benzer bir ürünün üretimine rastlanmaktadır. Keş yapımında çoğunlukla inek sütü kullanılmaktadır. Geleneksel yolla keş yapımında, önce inek sütünün kaymağı alınıp kaynatılmakta ve uygun sıcaklığa soğutulmuş yoğurt mayalanmaktadır. Oluşan yoğurt soğutulmakta ve bez torbaya aktarılmaktadır. Bez torbada bir gece süzülen yoğurt tuzlandıktan sonra elde edilen çökeleğe değişik şekiller verilerek kurutulmaktadır. Başka bir yapım şeklinde ise yoğurdun yayıkla çalkalanmasından sonra geriye kalan ayranın ısıtılmasıyla çökelek elde edilmekte ve ardından çökeleğin süzülmesi, tuzlanması ve şekil verilerek kurutulmasıyla 'keş' elde edilmektedir. Bu üretim şekillerinden başka 'katık keşi' de yapılmaktadır (Coşkun vd., 2008). Şehrimizde kurut ile yapılan yemekler, toplu yemek sofralarında, önemli gün ve gecelerde halen önemini korumakta ve paylaşımcılığın en güzel örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. İlimizin şirin ilçesi Mudurnu 'Kaşık Sapı' isimli mantı ile Coğrafi İşaretli Ürün almaya hak kazandı. Ülkemizde her geçen gün önemi ve sayısı artan coğrafi işaretli ürünler listesine ilçemizden bir ürün daha dâhil oldu. Daha önce ilçede 'Mudurnu Bal Kabaklı Gözleme'siyle coğrafi tescil almıştı. Bu ürünlerin Mudurnu'nun yemek ve sofrası kültüründe çok önemli bir yeri vardır (Beykoz, 2021). Bahsedilen Mudurnu 'Kaşık Sapı' keş ile yapılan bir yemek çeşididir. Ahiliğin günümüzdeki yansımalarından biri olan bu yemek, toplu sofralarda paylaşımcı kültürün bir devamı olarak tüketilmektedir (E. Şenkal, *kişisel görüşme*, 27 Aralık 2022).

Atalarımızdan kalan ve bugün de varlığını sürdüren geleneklerden birisi de 'Birikme Geceleri'dir. Birikmeler; gençlere sosyal yaşamın kurallarının öğretildiği ve aynı zamanda doğaçlama olarak yöresel ağızla gösteri sanatlarımızdan birisi olan 'orta oyunları'nın sunulduğu, yöresel halk oyunlarının oynandığı bir aktivitedir. Yöresel sorunların konuşulduğu, çözüm yollarının arandığı ve köylü vatandaşlar arasındaki sevgi-saygı-güven duygusunun pekiştirildiği sosyal bir birlikteliktir (Mudurnu Belediyesi, 2019). Ahiliğin eğitime katkısı çok fazladır. Meslek eğitiminde gençler ustasının yanında sadece mesleği değil, toplumsal ilişkileri ve ahlak kurallarını öğrenmekteydi. Bunun yanında 'birikme' denilen enstrüman çalmanın öğretildiği toplantılar yapılmaktaydı. Mudurnu'da ud, kaval, ney, kanun çalma öğrenilmekteydi. Esnaf gruplarının 8-10 tane birikmesi olmaktadır. Mudurnu'da bu nedenle Ahilikle birlikte bando takımı da oluşturulmuştur. 1934 yılında Atatürk Bolu'ya geldiği zaman Bolu'da kullanılan bando takımı Mudurnu'nun bando takımıdır. 15-20'ye yakın müzik aleti çalınabilmekteydi (M. Cantürk, *kişisel görüşme*, 28 Aralık 2022).

Ahiliğin süregelen bir etkisi olarak, esnaf, herhangi bir nedenle dükkândan ayrılmak zorunda kalırsa, dükkânın kapatılmasının gelen müşteriye ayıp olacağını düşündükleri için, dükkânlarını açık bırakmaktaydı. Dükkânın önüne gelen kişinin oturması için de bir iskemle bırakmaktaydı. Dışarıda sergilenen teşhir ürünleri, malzemeleri geceleri kesinlikle toplanmaz, hırsızlık olayı olmazdı, güven ve saygı gibi toplumsal değerler halen devam etmektedir. Evlerde de anahtarlar kapının üzerinde

durmakta, geceleri bile kapıda asılı bırakılmaktaydı (G. Mercan, *kişisel görüşme*, 29 Aralık 2022).

Mudurnu’da Ahilik Kurumunun Ekonomik Hayata Yansımaları

Gerede ve çevresinin coğrafi açıdan yüksek bir yayla konumunda olması burada yağış şartlarının uygun olması nedeniyle gür bir bitki örtüsünün mevcudiyeti, burada halkın geçimini sağlaması için ziraatle hayvancılığı birlikte yürütmeyi mümkün kılmıştır. Böylelikle bu beslenen hayvanların derilerinin de çokluğu burada tabaklık sanatının doğmasına yol açmıştır. Gerede’de deri sanayisinin tarihçesi çok eskidir. 1354 tarihinde Gerede’nin Orhan Gazi tarafından Osmanlı topraklarına katılmasıyla bu civara yerleşen Ahiler, debagat (dericilik) sanatını Gerede ve çevresine yaymışlardır (Kaşmer, 2000). O tarihlerden bugüne kadar dericilik sektörü Gerede’de devam etmektedir (Güldür, 2016). Ahiler Mudurnu’ya da debagat sanatını yaymışlar, ancak zaman içerisinde Mudurnu’da yemenicilik gibi dericilik de tamamen yok olmuş meslekler arasına girmiştir (*Mudurnu’nun Fark Edilemeyen Güzellikleri*, 2011).

Kalfalıktan ustalığa geçişi simgeleyen şet kuşanma, diploma töreni Esnaf Duasından sonra yapılmaktaydı. Kalfa hangi meslek grubundansa bütün ustaların onayı alınarak kuşanma olmaktadır. Bahsedilen kuşanma peştamal bağlama töreni olarak geçmektedir (G. Mercan, *kişisel görüşme*, 29 Aralık 2022). Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı öncülüğünde düzenlenen Yılın Ahi Babası yarışmasında; Mudurnu esnafından Mehmet Şenkaya, Yılın Ahisi seçilmiş ve Kırşehir’de yapılan törende, dönemin Başbakanı Sayın R. T. Erdoğan’dan plaketini almıştır. 22 Şubat 2015’te ebediyete uğurladığımız Mehmet Şenkaya; Mudurnu’da hâlâ yaşayan Ahilik Kültürünün, yaşatılmaya çalışılan el sanatlarının bir simgesiydi. O simgede; el sanatına emek veren, Ahilik geleneğini yüreğinde taşıyan onlarca emekçi, onlarca zanaatkâr var (Mudurnu Belediyesi, 2015).

Terzilik, demircilik, dericilik, süpürgecilik, ayakkabıcılık gibi esnaf pirleri denilen ustalar örnek alınmakta; dualar sırasında bu sanatkârların ismi söylenmekte, Ahilerin babası çarşıya getirilen tuz, pamuk, deri gibi ürünlerin kalitesini kontrol edip fiyatını belirlemekteydi. Ayrıca Ahi babası ve kahyası tüketiciden şikayet alırsa, ürünü inceler, ürünü kötü yaptığı tespit edilen esnaf uyarılırdı. Bu uygulamanın günümüzdeki yansımaları tüketici haklarının ortaya çıkması şeklindedir (M. Cantürk, *kişisel görüşme*, 28 Aralık 2022).

Mudurnu Çarşısındaki dükkânların çoğunun iğne dükkânı olduğu belirtilirken bölgede önemli bir iş olan iğnecilikten ayrıntılı olarak bahsetmektedir. 17. Yüzyılın yarısında yaklaşık 1100 iğneci tezgâhından söz edilir. İğneci dükkânı olmayan bazı kimselerin bu işi evlerinde yaptığı ifade edilmiştir. Kız iğnesi denilen küçük bir nakış iğnesinin her yerde beğenildiğini ifade eden Evliya Çelebi “ben dahi hayran kaldım” diyerek iğnenin özel olduğunu vurgulamaktadır. Öğle küçük iğne ile ince iş yaparlar ki, iğne deliğinden beş yüz yıllık yol olan göğü seyredenin gözü ermez diyerek iğnenin özelliğini belirtmektedir. İğnenin gayet ucuz olduğunu ve fiyatı konusunda bize bilgi veren seyyah, iğnecisine göre en iyisinin onu bir akçeye, en adisinin yirmisi bir akçeyedir demiştir. Burada yapılan iğnelerin Rum ve Hint ülkelerine kadar gönderildiğinin seyahatnamede belirtilmesi iğneciliğin o dönem için önemli bir sanayi kolu olduğunu göstermektedir. Kâtip Çelebi, Cihannüma adlı eserinde İstanbul’daki iğnecilerin de

Mudurnulu olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Mudurnu o dönemlerde dar-ı suzen (iğneciler şehri) olarak da biliniyordu (Gümüşdoğrayan, 2014).

Bacıyan-ı Rum, genç kızlara evinde ya da mahallesinde üretim yapmayı, dokuma yapmayı öğreten bir alt kuruluş. Bu sayede günümüzde bunun etkisi olarak Mudurnu'da iğne oyacılığı muhteşem bir şekilde yapılıyor. Dünyanın en iyi iğne oyacılık merkezi buradadır. Sonrasında Çin ülkesi gelmektedir (M. Cantürk, *kişisel görüşme*, 28 Aralık 2022).

Mudurnu kadınlarının yaptıkları iğne oyaları, canlı bir çiçek gibidir. Bu oyalara verilen isimler bile, kadınların kendi yaşamlarından alınmıştır. Örneğin: Kaynana Dili, Şehriman Tepesi, Karaaslan Çiçeği, Kaynana Yüreği, Hanım Göbeği, Hercaıl Oya, Kiraz Oya, Karanfil, Elti Eltiye Küstü, Türkân Şoray'ın Kirpiği, Meşe yaprağı. Mudurnu Kadını; Anadolu Kadınının iç dünyasını, onların yürek çırpıntılarını el işlerinde, özellikle iğne oyalarında çok güzel yansıtıyor. Mudurnu kadınları; iğne oyalarıyla, dantellerle, kanaviçelerle, bez dokumalarla konuşuyorlar. Varsınlar sağ olsunlar dünya durdukça. Öpülesi elleri dert görmesin hiçbirinin. Mudurnulu kadınlar bunlardan başka; Mudurnu bebeği, çeşitli dantel- iğne oyasından örtüler, anahtarlık ve buzdolabı süsleri, seccade, süs patikleri, yelekler, şallar, örme perdeler ve perde uçları ve ayrıca değişik amaçla kullanılan tığ işleri de yapmaktadırlar. Kızların çeyizlerinde onlarca iğne oyalı cember (yemeni) bulunması, âdettendir. Bunların hepsini kullanmak gerekmeseyse bile, gelecek nesle hatıra kalsın diye sandıklarda saklanır. Her anne, annesi- kayınvalidesi tarafından kendisine verilen cemberleri, diğer sandık eşyalarını; oğluna veya kızına aktarır. Bu böyle devam eder gider. Bu nedenle Mudurnu'da yaşayan hemen her kadının sandığında, onlarca yıl öncesinden kalmış cemberi, üçeteği, bindallısı mutlaka vardır. El emeği, göz nuru; çok kıymetlidir Mudurnu'da. Kültür ve folklorik değerlerimize, bu özelliğimiz sayesinde sahip çıkmayı başarıyoruz. Elişi yapılan bu birlikteliklerde, topluca yemek yenir. Patates piyazı, Kaşksapı, Mudurnu Böreği, Depme Helva, Höşmerim sofraları süsler. Ayrıca ladesler tutuşulur, taklitler yapılır, bilmeceler sorulur. Oyun ve bilmecelerde cezalı durumuna düşenlere şakalar yapılır, eğlenceli cezalar verilir (Esen, 2019).

Mudurnu'da Ahilik Kurumunun Kültürel Hayata Yansımaları

Mudurnu Çayı vadisinde, kayalık-ormanlık tepeler arasında uzanan sık dokulu yerleşim, doğal topografya ve kentsel sit dokusu arasında uyumlu bir birliktelik, eşine az rastlanır, dramatik bir morfoloji ve korunmuş bir tarihi kentsel peyzaj sunmaktadır. Osmanlı ticaret ve zanaat mirası, hoşgörü ve adil paylaşım felsefesine dayanan Ahilik geleneği, Ahilik ile gelişen ticaret birikiminin yarattığı zengin anıtsal ve sivil mimarisi, gerek Osmanlı Devletinin gerekse Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecine katkısı, bu peyzaj bütününe öne çıkan değerleridir. Ahiliğin sosyal dokudaki en belirgin yansımaları, tarihi çarşıda (Arasta) 700 yıldır devam etmekte olan Esnaf Duası (veya Bereket Duası) geleneği ve Mudurnu'nun köklü kent kültürüdür. Ahiliğin kentin fiziksel dokusundaki yansıması ise, Mudurnu'nun önemli kervan yollarının kavşağında yer almasına ve Ahi esnafının örgütlenmesine dayalı ticari üretimin yarattığı birikim ile gerçekleşen yapılaşmada izlenmektedir. Bu yapılı mirası oluşturan başlıca öğeler, geleneksel zanaat kollarının yer aldığı tarihi Arasta, Anadolu'nun Batı Karadeniz kuşağı geleneksel ahşap konut dokusunun seçkin örneklerini içeren kentsel sit dokusu,

Osmanlı'nın tek kubbeli cami mimarisinin gelişiminde önemli bir basamağı temsil eden Yıldırım Bayezid Camii ve Osmanlı dönemine ait hamam, türbe ve hazireler gibi diğer anıtsal eserler olarak sıralanabilir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015). Evliya Çelebi Mudurnu'nun Aşağı çarşıda bulunan Yıldırım Han Camii'nin en eski ve en meşhur camii olduğunu vurgulamış ve çevresinde Yıldırım Han Medresesi, Bir Darülhadis, 13 Sıbyan Mektebi, 3 han ve 1 hamamın varlığından bahsetmiştir (Gümüşdoğan, 2014).

Mudurnu'da bulunan Yıldırım Bayezid Hamamı'nın 'çifte hamam' tarzında yapılmış erkekler ve kadınlar için ayrı soyunmalıkları bulunmaktadır. O dönemde bu tarz yapılan hamam sayısı çok azdır. Hamamın 'çifte hamam' olarak yapılmasının nedeni, Mudurnu'nun İpek Yolu üzerinde bulunması dolayısıyla canlı bir ticaret hayatına sahip olunması, kadınların ve erkeklerin zaman kaybetmelerinin önüne geçilmek istenmesidir (G. Mercan, *kişisel görüşme*, 29 Aralık 2022).

Tüm bu özelliklerinden dolayı 'Mudurnu Tarihi Ahi Kenti (Bolu)' olarak UNESCO Dünya Miras Geçici Listesinde yer almaktadır. Mudurnu ilçesinde her yıl Ekim ayının ikinci haftası kutlanan 'Ahilik Kültürü Haftası' bu kültüre verilen önemin de bir diğer göstergesidir.

UNESCO tarafından yürütülen kampanyanın oluşturduğu bilinçle, ilk defa dünya ülkeleri ortaklaşa bir koruma girişiminin parçası olmuş ve uluslararası camiada mirasın korunmasını sağlamak için birlikte hareket edilmesi gerektiği düşüncesi ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda, ihtiyaç duyulan işbirliğini oluşturmak için 1972 yılında UNESCO'nun 17. Genel Konferansı'nda "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme" (Bundan sonra kısaca Sözleşme) kabul edilmiştir. Kültürel mirasın ve doğal mirasın, yalnızca geleneksel çürüme nedenleri tarafından değil, aynı zamanda durumu daha da zorlu hasar veya yıkım olgularıyla ağırlaştıran değişen sosyal ve ekonomik koşullar tarafından da giderek daha fazla yıkım tehdidi altında olduğu gibi gerekçelerle, olağanüstü evrensel değere sahip kültürel ve doğal mirasın kalıcı bir temelde ve modern bilimsel yöntemlere uygun olarak örgütlenmiş, etkili bir toplu koruma sistemi kuran bir sözleşme şeklinde yeni hükümlerin kabul edilmesinin zorunlu olduğunu göz önünde bulundurma gibi gerekçelerle sözleşmeyi kabul etmiştir (UNESCO, 1972).

Mudurnu'da Ahilik Kurumunun Dini Hayata Yansımaları

Çeşitli el zanaatları bütün Türkiye'de olduğu gibi Mudurnu'da da bir bir ortadan kalksa da Mudurnu esnafının, temeli ahiliğe dayanan bazı uygulamaları devam ettirdiğini görüyoruz, bunlardan biri Cuma esnaf duası'dır (Süme, 2013). Cuma esnaf duası Mudurnu'da yüzyıllardır sürdürülen bir gelenektir. Dua, her Cuma günü Cuma selası verildikten sonra Mudurnu Orta ve Demirciler Çarşısında esnafın toplanmasıyla başlar. İmamın yaptığı duaya bütün çarşı esnafı katılır. Duaya katılanlara hayırseverler tarafından küçük dilimler halinde hayır ekmeği ve katık ikram edilir. Mudurnu'da Cuma duasının ne zaman başladığı kesin olarak bilinmemekle beraber bu geleneğin 14. Yüzyılın ilk yarısından günümüze kadar yaklaşık 700 yıldan beri sürdürüldüğü söylenebilir. 1332-1333 tarihli Anadolu seyahatinde Mudurnu'ya uğrayan İbn Batuta Mudurnu'daki Ahi varlığından bahsetmektedir. Mudurnu'da her kim yeni bir işyeri açmak isterse açılış Cuma duasından sonra yapılır. Dükkan açacak kişi cemaata duyurulur. Kalabalık cemaat açılış yapılacak dükkanın önüne gelir. Dükkanın bereketli olması ve hayırlı kazançlar sağlanması için hep birlikte dua edilir. Günümüzde Mudurnu bu ahilik geleneğinin

sürdürüldüğü tek merkez olması ile de ön plana çıkmaktadır (Süme, 2013). Yine ilçede müşterisine oturarak hizmet veren ayakkabıcı, manifaturacı gibi Orta Çarşı esnafının ayakta; müşterisine ayakta hizmet veren demirci, ayakkabıcı gibi Demirciler Çarşısı esnafının da çömelerek esnaf duasına katılmasının gelenek olduğu kabul edilmektedir (Veren, 2013).

Esnaf duası geleneği zaman içinde 'ihraç olmuş' ve Bolu şehir merkezinde de uygulanmaya başlanılmıştır. Bolu Müftülüğü ve Bolu Yukarı Çarşı Koruma ve Güzelleştirme Derneğinin katkılarıyla 2011 yılı Ocak ayından itibaren her Cuma günü saat 09:00'da yapılan toplu dua ile esnaf işyerlerini açmaya başlamıştır. İlk 'Esnaf Duası' 21 Ocak 2011 Cuma günü dönemin Bolu Müftüsü Yaşar Toprak tarafından Büyük Cami önünde yaptırılmış, Belediye Başkan Yardımcısı İhsan Ağcan'ın da katıldığı dua sonrası katılımcılara lokum ve gül suyu ikram edilmiştir (Veren, 2013).

SONUÇ

Ahilik kurumunun toplumun farklı kesimlerine katkıları, kurum olmanın ötesinde toplumun sosyal, ekonomik, kültürel ve farklı alanlarındaki çeşitli problemlerine çözüm üretmesi ve sosyal değer yaratmaya yönelik faaliyetleri nedenleriyle Mudurnu'da yerleşmesi, esnafın bu kuralları benimsemesi zor olmamıştır.

Ülke ekonomisi ve kültürümüz açısından önem taşıyan sanat dallarının geleceği, sağlanacak ilgi ve desteğe bağlıdır. Üretim ve pazarlama konusunda sağlanacak destek, dokumacıları motive edebilir. Ayrıca dokuma ürünlere günümüz ihtiyaçları doğrultusunda yeni kullanım alanları öngören çalışmalar bu dokumaların eski önemini yeniden kazanmasına yardımcı olabilir (Sarıoğlu, 1999). Ahilik teşkilatı tüketiciyi korumayı sağlamak üzere; önemli tedbirler almış, pek çok düzen oluşturmuş ve böylece yüzyıllarca tüketiciyi korumada önemli roller üstlenmiş bir kuruluştur. Öyle ki bazı Tüketici vakıfları, tüketicilerin korunmasında model olarak Ahilik sisteminin tüm insanlığa sunulması gereken bir hazine olduğuna inanmakta olup, Amerikan Arbitrasyon (Tahkim) Sistemini ahiliğin modernitesi olarak ifade etmektedir (Gunduz vd., 2012). Günümüzde Mudurnu kadınları iğne oyalarını yapmaya devam etmektedir. Mudurnu erkekleri evlendirildiği zaman, diğer yörelerden farklı olarak çeyiz sandıkları olmakta ve ağzına kadar dolu olacak şekilde sandıklarında iğne oyalari, yemeniler, havlu kenarlı işlemeler ve özel dokuma bezleri bulunmaktadır. Bahsedilen bu değerlerin devamlılığının sağlanması ve korunması amacıyla atölyeler açılmalı, üretiminin sağlanarak iç ve dış pazarlarda desteklenmesi gerekmektedir.

Mudurnu, tarihi İpek Yolu'nun merkezinde bulunan, devletin ve toplumun her türlü ihtiyacını karşılayan ve ahilik kültürünün yaşatılmasıyla tanınan bir Osmanlı kasabasıdır. Bu kasaba yaklaşık 700 yıldır süregelen ve her türlü hava koşulunda gerçekleştirilen Cuma Esnaf Duası ile herkesin ilgisini çekmeye devam etmektedir. Bu duanın devamında imam meslek pirlarına atfedilen ifadeler kullanılmaktadır ve onlara da dualar edilmektedir. Her mesleğin piri farklıdır. Ahilik kuralları içerisinde bulunan farklı alanlardaki görgü kuralları toplumun sosyal yönünü teşkil etmektedir. Dükkan sahibinin gelen müşteriye kibar davranması, malını itinaıyla hazırlayıp kötü mal üretmemesi, evlerde bulunan kapı tokmaklarının iki çeşit olması ve gelen kişinin cinsiyetinin tokmak seslerine göre anlaşılıp ev sahibinin ona göre hazırlanması bu görgü kuralları arasında sayılabilir.

Günümüz eğitim sistemi açısından değerlendirildiğinde Ahilik'ten alınabilecek pek çok örnekler bulunmaktadır. Bunların başında genel eğitim (örgün/yaygın) ve mesleki eğitim programlarının değerlerle bütünleşik hale dönüştürülmesi, planlama ve uygulamanın da buna uygun hale getirilmesi gelmektedir. Ahlaki değerlerin göz ardı edilmesi sonucu ortaya çıkan günümüz sorunlarını aşabilmenin, değerleri hayatın her safhası ile ilişkilendirmekle (eğitimi ve erdemli bireyler yetiştirmek) mümkün olabileceği unutulmamalıdır (Ünsür, 2020).

“Mudurnu Tarihi Ahi Kenti; Ahiliğin Tanıkları (Bolu)” başlığı ile 2015 yılında UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'ne alınmıştır. Bolu Mudurnu'da Cuma Esnaf Duası, hayır için dağıtılan katık ekmeği, iğnecilik sanatı, gelenek haline gelmiş esnaf davranışları ve ritüelleri (esnafın bir yere gitmesi durumunda tabureyi gelen kişi için saygı anlamında kapının önüne koyması, anahtarın dükkanın üzerinde durması) gibi durumlar Ahilik kurumunun gelenek haline geldiğini ve günümüzde yansımalarının devam ettiğini göstermektedir. Kültür ve medeniyet tarihimizin kendine özgü oluşumlarından biri olan Ahiliğin daha fazla gündeme gelmesi, hayatın içerisinde kendisine yer edinmesi veya yer verilmesi gerekmektedir. Ahiliğin, bugün de ihtiyaç duyulan, insanı önemseyen, kardeşlik, barış, adalet, sevgi, saygı, vefa, güven, cömertlik ve yardımseverlik gibi temel ilkeleri göz ardı edilmeden yeniden güncellenmesi ve bugüne adapte edilmesi elzemdir.

KAYNAKÇA

Eserler

- Akkuş, M. (2018). Moğol tahakkümü döneminde Anadolu şehirlerinin korunmasında ahiler. İçinde A. Gökbel (Ed.), *XIII. Yüzyıla kadar Türk ve İslam dünyasında ahiliğin temelleri* (s. 613-626). Ahi Evran Üniversitesi Yayınları.
- Baltacı, C. (2010). *İslam medeniyeti tarihi*. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Barkan, Ö. L. (1942). İstila devirlerinin kolonizatör Türk dervişleri ve zaviyeler. *İnsan ve İnsan*, 2(5), 1-37.
- Coşkun, H., Bayrak, A., Çakır, İ., Akoğlu, İ. T., Kırılan, M., & İşleyen, F. (2008). Bolu ve çevresinde üretilen ve geleneksel bir süt ürünü olan Keşâ. *Dünya Gıda Dergisi*, 13, 42-48.
- Çağatay, N. (1989). *Bir Türk kurumu olan ahilik*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Çalışkan, Y., & İkiz, M. L. (1993). *Kültür ve sanat medeniyetimizde ahilik*. Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Demirci, B. (2010). *Beethoven'ın gözleri*. Ferfir Yayınları.
- Durak, İ., & Yücel, A. (2010). Ahiliğin sosyo-ekonomik etkileri ve günümüze yansımaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(2), 151-168.
- Durak, İ. (2016). Sosyal girişimcilik ve ahilik teşkilatı: Teorik çerçeve. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (47), 101-120.
- Eflaki, A. (1995). *Âriflerin menkıbeleri (Menâkıbu'l-Ârifin)*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Ekinci, Y. (1989). *Ahilik ve meslek eğitimi*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

- Erdem, E. (2008). *Ahilik, ahlakla kalitenin bulunduğu bir esnaf teşkilatlanma modeli*. Detay Yayıncılık.
- Eroğlu, F. (2015). *Davranış bilimleri*. Beta Yayınları.
- Ersoy, E. (2012). Geçmişten günümüze Türk toplumunun yaşayan mimarları: Ahiler. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 101(201), 171-184.
- Gunduz, A. Y., Kaya, M., & Aydemir, C. (2012). Ahilik teşkilatında ve günümüzde tüketicilerin korunmasına yönelik çalışmalar üzerine bir değerlendirme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(2), 37-54.
- Güldür, M. M. (2016). Gerede’de dericilik. *Kalemisi Dergisi*, 4(8), 97-106. <https://doi.org/10.7816/kalemisi-04-08-02>
- Gündüz, İ. (1994). *Fütüvvet, melamet ve ahilik ya da tasavvufi düşüncede dünya anlayışı*. Kemaleddin İbn-i Hümam Vakfı Yayınları.
- Güneş, M. (2018). Bir ahi olarak Ebû Han İfe. İçinde A. Gökbel (Ed.), *XIII. Yüzyıla kadar Türk ve İslam dünyasında ahiliğin temelleri* (s. 627-644). Ahi Evran Üniversitesi Yayınları.
- İbn Battûta (2004). *İbn Battûta seyahatnâmesi*. Yapı Kredi Yayınları.
- İbn-i Bibi (1996). *Selçukname - II*. T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi.
- İnalcık, H. (2004). *Osmanlı İmparatorluğu’nun ekonomik ve sosyal tarihi*. Eren Yayınları.
- İnalcık, H. (2016). *Osmanlı tarihinde islamiyet ve devlet*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İrmiş, A. (1998). Bir örgüt kültürü örneği olarak Türk milli kültüründe ahilik. *Türk Yurdu*, 18(126), 35-42.
- Kaşmer, R. (2000). *Gerede’de dericilik ve tarihi seyri*. Geçmişten Günümüze Gerede Sempozyumu. Bolu.
- Köprülü, F. (1976). *Türk edebiyatında ilk mutasavvıflar*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- MEB. (2005). *İlköğretim türkçe dersi (1-5. sınıflar) öğretim programı ve kılavuzu*. Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- Mudurnu Belediyesi. (2019). “*Mudurnu kültürü birikme geceleri*”, *Unesco Dünya Mirası Adayı Tarihi Ahi Kenti Mudurnu*. İzmir: XL Tanıtım Ajansı.
- Ögel, B. (1978). *Türk kültür tarihine giriş (Cilt IV) Türklerde yemek ve beslenme kültürü*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sancaklı, S. (2010). Ahilik ahlakının oluşumunda hadislerin etkisi. *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 1-28.
- Selvi, D. (2016). Fütüvvet ve ahilik teşkilatlarının ahlaki ilkelerinin oluşmasında tasavvufun öncülüğü. *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 1-37
- Süme, M. (2013). *Evliya Çelebi’nin izinde Bolu*. Bengü Yayınları.
- Taş, K. (2017). *Osmanlı’nın arka bahçesi Bolu sancağı 16.Yüzyılda Bolu-Düzce-Bartın-Karabük-Zonguldak*. Post Yayın Dağıtım.
- Ünsür, A. (2020). Ahilik sistemi değerleri yönetim ve eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 18(39), 297-337. <https://doi.org/10.34234/ded.667411>
- Yakupoğlu, C. (2007). *Kuzeybatı Anadolu’nun sosyo-ekonomik tarihi, XIII-XIV. Yüzyıllar* (Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi).

Yakupoğlu, C. (2009). Selçuklular, beylikler ve Osmanlılar döneminde Kastamonu çevresinde ahiler. *Erdem*, (55), 157-174.

İnternet Kaynakları

Beykoz, A. (2021). 'Kaşık Sapı' tescillendi. Olay Gündem. <https://www.boluolay.com/bolu/kasik-sapi-tescillendi-h70849.html>

Erdoğan, S. (2019). *Ahilik nedir? (II)*. Tünaydın. <https://www.tunaydingazetesi.com/makale/2013/ahilik-nedir-ii/>

Esen, K. (2019). *Mudurnu el sanatları*. Mudurnu Belediyesi. <https://mudurnu.bel.tr/mudurnu/mudurnu-el-sanatlari>

Gümüşdoğan, O. (2014). *Üç seyyaha göre Bolu*. Mudurnu Haber. <https://www.mudurnuhaber.com/uc-seyyaha-gore-bolu>

Mudurnu Belediyesi. (2015). *Ahilik ve esnaf duası*. Mudurnu Belediyesi. <https://mudurnu.bel.tr/mudurnu/ahilik-ve-esnaf-duasi>

Mudurnu'nun Fark Edilemeyen Güzellikleri. (2011). Bolu Gündem. <https://www.bolugundem.com/haber/11982758/mudurnunun-fark-edilemeyen-guzellikleri>

Sarıoğlu, H. (1999). *Nallihan (Ankara) ve Göynük (Bolu) yöresi mekikli el dokumacılığı*. Paperity. <https://paperity.org/p/197878607/nallihan-ankara-ve-goynuk-bolu-yoresi-mekikli-el-dokumaciligi>

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2015). *Mudurnu tarihi ahi kenti (Bolu)*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-137905/mudurnu-tarihi-ahi-kenti-bolu-2015.html>

UNESCO. (1972). *Convention concerning the protection of the world cultural and natural heritage*. UNESCO. <https://whc.unesco.org/en/conventiontext/>

Veren, E. (2013). *Bolu-Mudurnu ilçesindeki esnaf duası ritüelinin folklorik, edebi, dini ve ahlaki yönleriyle analiz*. http://mudurnululardernegi.org.tr/userfiles//BD/B_5.pdf